הר קנובלוך בחיפה

אכן, אורח בלתי־צפוי באמת. חביב, מספר־סיפורים, שופע יידיות — ובעיקר: אם לא היה בעייתי, ביקר ניתן להסביר את האלעזרה של הנהלת אגודת הסופרים שלנו שלא לארח אותו אירוח רישמי, את כי הדרעה על אירוח פוח בכפר נחרסמה קורם לכן, בגמגום יתן, ובכי שלא להלכי־ן את מניו שבת־אחים לא־ריישמית בקפה הסופרים שבבית הסופר.

גא להכיר: הר הייינץ קנובלוך. מנובלוך ולא קנובלאוך (שוא), מחברם של יותר מ־30 ספרים מזה עשרים שנה — בעל טור קבוע, פופולארי, בשבועון המערב־גרמני הנפוץ ביותר: Woche: וטוש שתפוצתו 1.5 מיליון עותקים לשבוע ומתוך כלל 18.6 מיליון תושבי הרפובליקה הפדרלית הראשית הגרמנית, הידועה יותר בישראל כמדינת „מערב גרמניה", את השבועון שלו, ממחר הר קנובלוך להסביר, אין מחלקים הינם כמו סופרים אחרים, ואמנם יוצא...

עגלגל, חיוני, שופע נינוחות גרמנית, אין בו כל גינה של הנוכרה הארמנית הקודרת הנוס־יגנית להתנגדות הרישמית של ארצו: את לא זכר לחומה המעוררת במרגלי־ שמירה עם מיקלעים ובכלבי־שטח, שטחי הסכר המוקשים, גדרות עוברים טורי מראליות על ביטות־כבוד.

אילו נפל לידיהם שאלון שאותו מילא, מה עוד היינו מוצאים בו?

כן, גם זאת: חבר הנוער המרכזי של אגודת הסופרים של ארצו, אגודה המונה 850 חברים (כרבע מהם נשים): יליד 1946; כן, הינה ב„היטלר יוגנד", כל נער גרמני לא־יהודי, כולל אפילו כמה יהודים (יעקב יינן, למשל), חיי, בשנת 1943, והוא בן 17, הוא מגייס/מתגייס לוורמאכט, בצבא הרייך בן אלא השנים שלא הגיע לשנתו ה־18, שנה לאחר־מכן, הוא מחליט שמלחמה זו לא בשבילו, עורק (1944) לבחורות האמריקאים בנורמאנדי (נטוש בריטה); עבשיו באות שנתיים בשבי מלחמה בארצות־הברית ועוד שנתיים בשבי בסוטלנד, שם למד לאהוב את הסקוטים, שם גם למד את האנגלית שבפיו („בלי־מורה הרוסית לא הצלחתי לצעיר להתקדם מעבר לשלב הנמוך"). לישראל הגיע באורח קו־שלום שליד אוניברסיטת חיפה אבל הוזמן גם לאוניברסיטה העברית בירושלים — להרצות על סיפורת ארצו, להיפגש עם עמיתים ואולי גם להשיר מעט את הקרח ביחסים שבין שתי המדינות.

אם לפר היתה הפוגנה — הר קנובלוך הוא בחירה מוצלחת.

ראיינתי אותו בחיפה ונפרדנו לחיפגש גם בתל־אביב.

כתבת שני סרטים על נושאים יהודיים, ריג־שי־אשמן רצון לבמה

— לא, לא בדוקא. כי אישית אני ריגשי אשם אף־על־פי שאני מגיע באשמה עמי. אני הייתי בסר־הכל בן 17 בסוף שנת אחת בנרצח; אבל אני משיבנע שעל בני־דורי מוטלת החובה לדבוה לצעירים על מה שקרה בימינו, כדי שלא ישנה, כדי למנוע כל אפשרות שחוזרה הישנה.

האם קיימת סכנה שישנה?

כבר שכחו: התפלא לשמוע שיש צעירים בגרמניה שאינם יודעים מה זה יהודי ומהי יהדות. בעיקבות סיפור בתנו אלי מגרים גרמנים שיכים יכולים לקבל את הנושא מבני גילם ולא תלמידיהם דאו אי־פעם יהודי... אלה שנות הדיכאון בין בני שני העמים כמו נמחו בינו דור. כחיסטוריון של ברלין אני שואל את עצמי, אם ניתן בכלל לדבר על ברלין מבלי לחיבא בחשבון את תרומה היהודית לבירה הסרוטית, לגרמניה בכלל. הכל יודעים את הלקם של הנוגנוסים בתרבות ובהיסטוריה הגרמנית, אבל חלקם של היהודים הוא רב־שכבה.

מסע בילוש

הנס בגלל זה בתבת את סיפרך הידוע ביו־תר: הרוזן מיוש בברלין, שבו אתה מסבר את סיפורו של אבי הנסיכה היהודית בגר־מניה, מויש־משה מנדלסון־בן מנחם; ביא־נר שרומנו שאתה עצרת ביבוש הסטוריה, שבק עבודת ביבוש הסטוריה, שבק רומאן, שבק אוטוביוגראפיה?

— זו היתה אחת הסיבות. היתה לי גם כוונה דידאקטית. אבל דמותו של מנדלסון היוקה אי־תי הנשבת שריא אינה מוצרת בי בארצנו. אש־שתי בסטר חמש שנות מחקר ועוד שנה אחת של כתיבה. ניסיתי לתאר לא רק את דמותו, הייי ומיסעלו של מנדלסון, כי אם גם להציג אותו מנקודת־הראות של בן זמנו שלנו. כידוע, הגיע מנדלסון לברלין מדסאו. לכן אני מוחה את סיפרי בתיאור 300 המשרים האחרונים בדרך מדסאו לברלין, כפי שהם נראים כיום. אני עצמי הלך אותם 300 מטרים ומתאר בדיוק מה נמצא שם היום: חנויות, מלון, בית־חולים. אני רוצה לקרב את העבר לחווה ואת החווה לעבר. ואגב כך, גם לספק מדע — ודווקא ביצירה בלתי־ריסטית.

כך, בשני מסך ב־ישראל של מנדלסון, אני מסיים את מהלך הסיפור ומתאר בפרטות את מינהגי הנהגה היהודיים. רציתי לספר על הבו־נות יהודיות וגיליתי כמה אני עצמי בריך עוד לימוד; לכן יצא הספר עבה כל־כך. הוא מכיל את כל הפרטים שלי...

והשאלה ל שנים בהתוודעות ליהדות?

— לא בלילוהים אקדמיים, בקריאה, בא־ביינים, בחיפוש מ־סמכים, בחיפוש ביבנים עתי־קים, בביקורים בבתי־כנסיות. בשבילי זה היה מין מסע הרפתקאות שבו שילבתי גם את יקירתי שלי: גם אני לא יכיר בילוי. הינעתי לעיר בן 9 והחיבגשתי בה רב ואסף יהודים: בביית־הספר למדו בביתי ילד יהודי אבל אני אפילו לא ידעתי מה זה יהודי. ואתה צריך לזכור: זה היה בשנת 1936, בלומר, בשתוק הגוע של גינבנברג עבר הי־בתיקה: אני גם זוכר שבאותה שנה היו לי בעיות קטנות עם העיניים. הורי בירדו מיהו רופא הע־ניים המומלץ ביותר. התברר שהיה זה אדם בשם ד"ר שיה; הוא שיקל בי והבעיה נפתרה. אחר־כך נודע לי שהוא יהודי. כמעט לאחר נרמה לי שבגלל הטיפול שלו והמסירות שלו והחביבות שלו מעולם לא עלה על דעתי להתבטא לאלה הקוראים „היהודים הם אסונה של גרמניה" ו־סמה גאנית ידועה; אפילו את הסיפור הזה על ד"ר שיה הכנסתי לספר על מנדלסון.

שזכה בהצלחה לא־רגילה. עד כה מכרת כ־45,000 עותקים. יצאה גם מהדורה מערב־גרמנית, קובלת חוות לכל מיני מקומות.

בראי לכתוב על יחודים

— הספר על „הר מוזס" הוציא אותי אל העו־לם. הזמנתי להרצות עליו בכמה ליהדות שליד אוניברסיטת ויינה, בדמוקרטיה הפדרלית (מערב

הוגו קנובלוך

גרמניה), על לאיזבה שנאמריקה הגיעה אותו: מעולם לא בעיתי לחיים כאלה.

אתה יודע. בראי לכתוב על יחודים.

— אבל אני לא כתבתי מחוך מחשבה על עובדות־הנחה: למען האמת, היתה לי עוד כוונה: לאזן קצת את המשקל הרב שיש בדעת־הקהל שלנו לכל מה שקשור בעולם הערבי.

ויש לך עוד ספר שנכתב יחודי, וביתר דיוק: גיבורתו יהודיה. מהילדה יקירתי הוא סיפור חיים של יקירתה הקרובה ביותר של דיזה ברטמבורג. שמה המלא היה מתילדה יע־קוב (Jacob): היא גם הנשה שיזהתה את גופתה של מנהיגות הסוציאליסטים הנחרו־מים לאחר בשלון המהפכה מלחמת העולם ה־ראשונה. מדוע דווקא מתילדה Jacob?

— מצני שאתי עניין לראות את הסיטוריה דרך עיניהם וחייהם של הנשים הקטנים שליוו את הנשים הגדולים.

משהו כמו מחזה על דיוגרפיה ה־כרונשטן במקום על הנשיך הקמלט!

— בשהו בוה: בכל שהתעמקתי יותר בקורות חייה של מתילדה, ובאן כבר היה הרבה יותר קשה להגיע לעובדות, לחומר המיעודי, כן מצאתי את עצמי מוזעזע יותר ויותר. אחת ודאי, היא נרצחה בבי־ריינשטאט אליה נשלחה ב־1943; אבל מה שהחריד אותי ביותר הוי הסרטים הקטנים של התעללות הנאצים בקורבנותיהם היהודים. כך למשל, שעל היהודים נגזר למצוא לעצמם שונות את הוות חבית שלהם. מצאתי רשימה וצו סידוע הטיה של מתילדה שהוזרמה פיבע אחר, מקל שיול אחר, שמיכה. היה שם איזה מיטמר שבו מוריעה לה חברת הסמל הגרמנית אחרי מעברת, שהיא מוכה אותה בסבום של במה עשרות מארקים על זרם השמלי שלא נגרר — עוד הטעה... מה לעשות, כואת היתה גרמניה שלנו.

אנשישמיות בלי יחודים

ומה תשיב לטענה כי בעוד שהרפובליקה הפדרלית שילמה פיצויים לקורבנות הנא־ציים וקרוביהם, אתם ממורה לה זה בכבר שלא שולמתם פיצויים אלא שאפילו לא הו־דיתם בחלקכם באשמה?

— אתה צריך לזכור שהגרמנים שלנו הוכמה בידי מגהגים קומוניסטיים שהיו בעצמם בין הקרבנות הראשונים של הנאצים. זאת עובדה: אני גם הנשב שקיימת היום הרבה יותר נכונות להודות באשמה בפרה.ה. (מדינה גרמנית) מאשר במערב. וגם זה: אצלנו אין זכר לאנטישמיות.

כן, אבל כמעט שום אין זכר ליהודים ובכל תחרב בוה נותרו כמה מאות = רובם קשו־שים ומוסיונרים).

— נכון. אבל אנטישמיות יכולה להתקיים גם במקומות שאין בהם יהודים... ועוד דבר: אצלנו עוד מוסיפים לחסש נאצים מסתתרים. הינה רק לפני שנתיים בגילוי בדרום קצה ב.ס. שהחליף את שמו ו„ירד למחתרת." הוא נרון למאסר עולם. את עונש המוות ביטלו אצלנו השנה.

האם מתרחש בבתי־הספר שלכם על תשו־אה?

— בתי־ספר, אתה יודע... שם מלמדים על מילחמת העולם בגרמניה, על 1933 (המלחמה נגד נאפוליון), ובאמצע הכל דיק. אותו דבר בהם לתקופות אחרות. הבדרות עדיין עצומה. בכל הצניעות, נרמה לי, שספרי שלי תרמו משהו לגב־ירת המודעות והידע.

ועכשיו אתה עמוק מבקר במדינת הוחו־ריום.

— כן, הרבל מעניין אותי במידה לא רגילה, וגם כל מה שנעשה כאן. ויש לי עוד כל־כך הרבה דברים שעלי ללמוד. בשבילי זה לא סתם עוד ביקור בסתם עוד ארץ.

האם ניתן לראות בביקורך אות לתתקרבות בין שתי המדינות, חלק מן הגלאסנוסט המפורסם של גורבאצ'וב?

— לא, בעיני זה חלק מתהליך ליבראליזציה הדרגתי שהחל עם עליית הסוציאל־דמוקרטים לשלטון אי־שם בשנת 1973. אצלנו התחילו בשוש לוקחים לעצמם חרבה ומן...

ובכל זאת, האם יש גלאסנוסט בשוי בחוי הומוים של מרצבו?

— כן, התחילו שוב לקנות את הנפראבדה", אם אתה יודע למה אני מתכוון.

מה דעתך על סופרי מרכך שהעדיפו לעזוב אותה ומתגוררים במערב. אני מתכוון לאנ־שים כולך בירמן, קונצה, קוחנרש, שרה קירש.

ובאו בחתשובה המדהימה ביותר של כל הרינגון כולו:

— חלק מהם חיי ובוחרו ליחיי. בוה שאני מצטער מאוד על בעצם. אני עצמי בחרתי במובן בדרך אחרת. אבל מה אומר לך, אם הם מרגישים שהתנאים במערב נוחים יותר ליצירתם — טוב עשו בשהחליטו מה שהחליטו.

ובכך נודע לי שגם אם במערב אין כל חדש, במזרח — יש ויש.

סנונית ראשונה

חיינץ קנובלוך, מחברם של 30 ספרים וחבר חוועד המרכזי של אגודת הסופרים המיזרח־גרמנית, מבקר בישראל. זהו ביקור ראשון בישראל של סופר מיזרח־גרמני המכהן בפחונת רישמית.

האם מבשר הדבר הפשרת היחסים בין שתי המדינות – לפחות בתחום התרבות: האורח סבור אך הוא שהמדובר בראשיתו של התהליך.

ותן זך ריאיין אותו בחיפה ע„רך חדש".

מונגר

שאגת הנכבדים = בן ולאו

איך אמרו שם פעם על המטאטא החדש: לא, לא זה שהמכשכשות נחוז לרבוב עליו בנעורינו, כן, עכשיו נזכרתי אמרו עליו שהוא מטאטא יותר טוב.

הוא נכון: אבל כמו שקראל מוסר לימד אותנו שרק מישהו שנתן להבריבו למרע יחשבו, הינה דבר נכון הוא רק דבר המסוגל לחיות לא־נכון. דבר המטאטא החדש שמטאטא יותר טוב הוא גם המטאטא הישן שמטאטא יותר רע.

בעיני מה רבים אמרים: בעיני בל ישן מסוי חדש חשוב. שהוא גם = לפי הכלל הגדול שציטטנו אם הראשונים בבן־אדם אותו בחמורים. ואם הראשונים הם יוברים ולשם ודומיו — אנחנו בבר שומעים את סולות הנעורה עולים מכל עבר: אברבה: ישראלו הנעורים לבנינו = על משקל הסוגים הידוע, הרי גם על המשיח לא נאמר שיגיע במרגלים סגורים.

ובכך הנאנה הנטה פנים, רימון הלך למקום שהלך, ועורר הרש בא לעולם = במקרה זה, למוסה הסבירות של „שיגים" או „מגד מוגר" או „בר ציון" הישראלי שלנו. ובקיצור: לעיתון לאנשים החושבים, שהם גם האנשים החשובים, ולפי סברה אחרת: לאנשים החושבים שהם חשובים.

ובכך המטאטא החדש, סליחה, העורר הרש שלנו מתחה בכבש ובולש בריר הרוב בעתה בפעמטות יפו לחשוף שם את קלונו של „משרד תל־אביב: מעורב ולא בלתי ידוע" המתחזה ללא־משורדת פלשתינאית (כבר אין כאן שעות; ואנחנו את הצלה באמת לעורר את סקרנותו אוברוגיזם זה מה שיבוא אחרבה. הוראתו אלינו ונלעגה; ואולי באמת נעשרר לקרוא עתה את הטוב בבי לחיוורב.

עוד אני עומדים ומבחרים את העורר הסבירות הרש שלנו, מיזרעגו בני עיר, בבירבת בל־שונו בלומר, שלא יגיעם דבר מבל מה שאנו, השרנים ורעיילים שבמרנו, בבר חושבים בו שהוא מתבנו בחלק ממסל הביאטוא שלו, ובבר מוכנו לו בדרבנו מטאטא נוסף, טרי ומוסוגר במסגרת, הנוטה את השם הזיוני „שאגת הנכבדים" נושאת: בסליו חתרים של מנשה מר־שמן במוזיאון תל־אביב. ועיקרה ובר בל־בוחה: שם שבו על בסלים אשר מוטב היה להם שלמא מאי לעולם. עכשיו משבאו = מן הראוי לחציגם על מבח (אולי), ואילו מוזיאון תל־אביב „נחמע" איתם בהרבה הבינה שלו ביוקה.

לשון אחר: עוד שאגת עבבר ביקורתית ממין אלה שבאו ובשמעותו אנו בבר מוכנים בבמוגוים ובמוסגים של האנשים החושבים שהם חשובים, ולא רק בהם.

ואמנו, אם הבינוד שלנו אינו אוהב שלוגוזיה — האם יש סיבה טובה שבעולם שהגב הרה בושם תאהב אותה. ואם תחל אינו אוהב אמנות = מדע אוהב הוקה על מרוד לתרבות ולספרות שיהאה לאחר משוחרים. הבב בדבה הימים הללו.

ובוה: אני עצמי אינני אוהב שאור לבחוה ביקורת על עבודותיו־עבבריו של מנשה מר־שמן, ואחר־בבר: בתב השמצה קטן בן א־בעה עמודים ששגיב אלי הגיל מאני שאחרת, עליו בדאיון שלשונו, שאף כי אני ראוה בו בסל חשוב ובמה לי שאם־לו אחרת „בדול", אני מתבשה לראות בו בא בצאנם הוהוב של אשלטון הבינוה...

אבל הסיבה, רבותי, הסיבה, „שאגת עבבר" ו מה יהא עליהו אכן, אם על הסיבה נאמר שהוא עושה את הוהם, על אחת־בבחובבה שהוא עושה את המטאטא: גם לטאטא צריך לדעת, ובוזבא